

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Kultura jako przedmiot nauczania cudzoziemców, czyli o współpracy zespołu Zakładu Teorii i Historii Kultury ze Szkołą Języka i Kultury Polskiej UŚ

Author: Aleksandra Achtelek

Citation style: Achtelek Aleksandra (2016). Kultura jako przedmiot nauczania cudzoziemców, czyli o współpracy zespołu Zakładu Teorii i Historii Kultury ze Szkołą Języka i Kultury Polskiej UŚ. W: A. Gomóła, M. Pacukiewicz (red.), "Badanie kultury : ludzie, projekty, realizacje" (S. 218-222). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

ALEKSANDRA ACHELNIK

Kultura jako przedmiot nauczania cudzoziemców, czyli o współpracy zespołu Zakładu Teorii i Historii Kultury ze Szkołą Języka i Kultury Polskiej UŚ

W 1991 roku na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego została utworzona nowa jednostka dydaktyczna, której oferta miała być adresowana do cudzoziemców zainteresowanych nauką języka polskiego jako obcego. Do organizacji Szkoły Języka i Kultury Polskiej powołano interdyscyplinarny zespół, reprezentujący nauki o języku, literaturze i kulturze, ponieważ założono, że nie można uczyć języka bez kontekstu literackiego, a szerzej – kulturowego. Patronat nad tą inicjatywą objęli ówczesni dyrektorzy Instytutów – prof. dr hab. Alina Kowalska i prof. dr hab. Włodzimierz Wójcik, pierwszą zaś dyrekcję Szkoły tworzyli: Jolanta Tambor, Romuald Cudak i Ewa Kosowska. Założyciele Szkoły opracowali koncepcję programową instytucji oraz strategię działań mających na celu zainteresowanie obcokrajowców zdobywaniem wiedzy o języku polskim i polskiej kulturze na Uniwersytecie Śląskim. Już podczas pierwszego letniego kursu, który odbywał się w Cieszynie, zwrócono uwagę, by nie tylko prowadzić zajęcia z obszaru praktycznej nauki języka polskiego jako obcego, ale także wzbogacić ofertę o seminaria i konwersatoria poświęcone wybranym zagadnieniom z zakresu literatury i kultury polskiej oraz historii Polski.

Ewa Kosowska w początkowych latach działalności Szkoły miała niepośledni wpływ na opracowanie programu kulturoznawczego, który oferowany był cudzoziemcom. Program ten nakierowany był na ukazywanie kultury polskiej w perspektywie uniwersalności, a nie lokalności. Przyjęto bowiem, że podczas kulturowego spotkania z obcą, w tym wypadku polską kulturą, cudzoziemiec zwraca uwagę głównie na różnice kulturowe, a nie na podobieństwa. Ten typ

obserwacji konstytuuje w naturalny sposób dyskurs oparty na opozycjach: moje/polskie, lepsze/gorsze, centryczne/prowincjonalne, tradycyjne/nowoczesne itp., a opozycyjność zachęca do wartościowania. Zrozumienie specyfiki cudzej kultury pozwala na ograniczenie apriorycznych ocen i weryfikację popularnych stereotypów. Z perspektywy antropologii kulturowej, którą przyjęła Ewa Kosowska, przygotowywany blok zajęć miał, oczywiście, zwracać uwagę słuchaczy na elementy swoistości kultury polskiej, ale przede wszystkim wpisywać naszą rodzimą kulturę w nurt kultur słowiańskich, cywilizacji grecko-rzymskiej, kultury europejskiej. Dlatego też dokonując doboru tematów zwrócono uwagę na zachowanie równowagi pomiędzy seminariami poświęconymi historii kultury elitarniej, popularnej i ludowej oraz zjawiskom współczesnego życia kulturalnego. Dodatkowo w trakcie wszystkich zajęć wykorzystywano podejście komparatystyczne, akcentując zarówno podobieństwa kultury polskiej ze spuścizną europejską, jak i jej swoistość. Tym samym przedmioty te miały za zadanie nie tylko „uwodzić” cudzoziemca specyfiką polskiej kultury, lecz także wskazywać, a tym samym zachęcać do odkrywania punktów wspólnych pomiędzy jego rodzimą kulturą a kulturą polską. Podejście takie w założeniu przyczyniało się do budowania trwałych mostów kulturowych, tworzenia przestrzeni otwartej na dialog kulturowy. Koncepcja ta – w szkolnej praktyce dydaktycznej – spójna była z założeniami dopiero od niedawna popularnej i uważanej za innowacyjną metody komunikacji międzykulturowej.

Ewa Kosowska wielką wagę przywiązywała do tego, by podejmować tematy przywołujące fakty kulturowe prezentowane w ujęciu diachronicznym, co każdorazowo stwarza możliwość wy tłumaczenia obecności i roli inwariantów (np. mitów narodowych) w kulturze współczesnej, analizy wybranych wzorów kulturowych, interpretacji instytucji itp. Takie podejście pozwala cudzoziemcowi lepiej rozumieć specyficzne formy językowe stosowane w tekstach literackich i folklorystycznych (np. w przysłowia ch), a także oswoić niektóre mechanizmy codziennych zachowań Polaków.

W pierwszym pięcioleciu działalności Szkoły zajęcia kulturowe adresowane do cudzoziemców prowadziła wraz z Ewą Kosowską także Urszula Kowalska, związana z Zakładem Teorii i Historii Kultury od początku jego istnienia. Kowalska swoje pierwsze doświadczenia w kształceniu cudzoziemców zdobywała na Uniwersytecie w Lublanie. Jej kilkuletni pobyt w Słowenii i pełnienie obowiązków lektora języka polskiego i kultury polskiej znacząco wpłynął na charakter zajęć kulturoznawczych prowadzonych w trakcie kursów cieszyńskich. Urszula Kowalska była dobrze zorientowana w potencjalnych zainteresowaniach słuchaczy; umiała zwrócić uwagę na problematykę szczególnie ważną z perspektywy cudzoziemca. Poświęcała też wiele czasu na konsultacje i rozmowy indywidualne, zawsze gromadząc wokół siebie spore grono słuchaczy zafascynowanych niepowtarzalną osobowością i szeroką erudycją wykładowczyni. Jej wykształcenie polonistyczne i kulturoznawcze (podobnymi

kompetencjami dysponowała wówczas Ewa Kosowska) odegrało znaczącą rolę w projektowaniu dalszych, poszerzonych programów wiedzy o kulturze, realizowanych w ramach letniej szkoły języka, literatury i kultury polskiej. Wśród proponowanych tematów znalazły się zagadnienia związane ze specyfiką polskiego sarmatyzmu, modelami zachowań romantycznych i polskimi mitami romantycznymi, polskim rokiem obrzędowym, problemami z obszaru kultury współczesnej i organizacji życia kulturalnego.

Wykładowcy, tworząc program do nauczania cudzoziemców, mieli świadomość celów stawianych przed seminariami poświęconymi kulturze polskiej. Tym samym ustrzegli się sytuacji, w której treści kulturowe byłyby spontanicznie przemycane, traktowane tylko jako ozdobniki i elementy uatrakcyjniające proces dydaktyczny. Dzięki temu cudzoziemiec uczestniczący w programach Szkoły Języka i Kultury Polskiej otrzymywał obraz kultury polskiej, który nie był motywowany czynnikami o charakterze arbitralnym i tym samym nie otrzymywał zniekształconego obrazu przybliżanej kultury. Pokłosiem doświadczeń dydaktycznych zdobytych w pracy z cudzoziemcami były teksty autorstwa Ewy Kosowskiej pomieszczone w tomie *Kultura polska. Silva rerum*¹ oraz artykuły publikowane na łamach czasopisma „Postscriptum Polonistyczne”, które adresowane było do osób zajmujących się glottodydaktyką polonistyczną. Warto również zaznaczyć, że Ewa Kosowska wygłosiła wykłady inauguracyjne otwierające jubileuszowe kursy letniej szkoły języka, literatury i kultury polskiej (1997; 2010; 2015).

W ślad za prekursorką nauczania kultury polskiej cudzoziemców w perspektywie osiągnięć antropologii kulturowej i antropologii literatury podążyli jej wychowankowie. Ze Szkołą Języka i Kultury Polskiej od 1996 roku związała się Aleksandra Achtelik, która kontynuowała założenia programowe w obszarze nauczania kultury polskiej. Warto zwrócić uwagę, że u schyłku lat 90. ubiegłego wieku z inicjatywy Romualda Cudaka, ówczesnego dyrektora Szkoły, coraz większą wagę przywiązywano do łączenia osiągnięć z zakresu kulturoznawstwa z możliwością interpretacji tekstów literackich. Wątki te w swych badaniach w latach następnych podjęła Achtelik. Jest ona autorką kilku artykułów pomieszczonych w znaczących dla środowiska glottodydaktycznego tomach. Redagowała również numer „Postscriptum Polonistycznego” poświęcony badaniom kulturoznawczym (*W kręgu badań kulturoznawczych. „Postscriptum Polonistyczne”* 2008, nr 2). W tymże numerze w dużym stopniu profil prowadzonych przez siebie badań przedstawili pracownicy Zakładu Teorii i Historii Kultury. Teksty nadesłali m.in. Ewa Kosowska, Anna Gomółka, Aleksandra Kunce, Mateusz Szubert, Dobrosława Wężowicz-Ziółkowska i Urszula Kowalska. W prezentowanych badaniach pracownicy Zakładu podejmowali problematykę lokalności związaną z kulturą Śląska, zagadnienia dotyczące tożsamości w kon-

¹ *Kultura polska. Silva rerum*. Red. R. CUDAK, J. TAMBOR. Katowice 2002.

tekście procesu globalizacji, rekonstruowali model polskiej seksualności ludowej, kulturotwórczą rolę gruźlicy, ukazywali także historię kultury polskiej jako problem teoretyczny i dydaktyczny. Ponadto Jolanta Tambor wraz z Aleksandrą Achtelek stworzyły serię wydawniczą *Sztuka to rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*, w której znaczące miejsce zajmuje dział poświęcony nauczaniu kultury polskiej wśród cudzoziemców oraz osób polskiego pochodzenia.

Aleksandra Achtelek współredagowała numery „Postscriptum Polonistycznego”, które były poświęcone zjawiskom we współczesnym kinie polskim (2003, nr 1–2: *Kino po polsku*), w teatrze i dramacie (2011, nr 2 (8): *Teatr i dramat polski po 1989 roku*, wespół z Ewą Wąchocką) oraz punktem wspólnym pomiędzy dydaktyką i glottodydaktyką (2012, nr 2 (10): *Dydaktyka, glottodydaktyka – miejsca wspólne*, wespół z Bernadetą Niesporek-Szamburską).

Również w dużym stopniu z inicjatywy Szkoły Języka i Kultury Polskiej oraz Stowarzyszenia „Bristol” Polskich i Zagranicznych Nauczycieli Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego Aleksandra Achtelek zainicjowała cykl międzynarodowych konferencji naukowych *Język w kulturze – kultura w języku*, adresowanych do osób zajmujących się nauczaniem cudzoziemców języka i kultury polskiej. Odbyły się już dwie konferencje na Słowacji we współpracy z Uniwersytetem im. M. Bela w Bańskiej Bystrzycy oraz Uniwersytetem w Bratysławie, w trakcie których osobne sekcje pracowały nad zagadnieniami związanymi z nauczaniem kultury polskiej.

Przedstawiciele Zakładu Teorii i Historii Kultury są także wykładowcami na prowadzonych przez Szkołę Podyplomowych Studiach Kwalifikacyjnych Nauczania Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego. Wykłady z wybranych zagadnień kultury polskiej prowadziła zarówno Ewa Kosowska, jak i Aleksandra Achtelek. Ważnym elementem tychże zajęć jest zwracanie uwagi przyszłych nauczycieli języka polskiego jako obcego na programy nauczania kultury polskiej, na wybrane koncepcje z obszaru teorii kultury i sposoby ich przełożenia na konkretne doświadczenie dydaktyczne oraz na możliwość wykorzystywania różnego rodzaju tekstów kultury jako materiału pozwalającego w sposób równorzędny i równoległy poszerzać kompetencje zarówno językowe, jak i kulturowe obcokrajowców. Również pracownikom Zakładu Teorii i Historii Kultury powierza się blok zajęć realizacyjnych.

Szkoła Języka i Kultury Polskiej w ramach umów bilateralnych oraz innych programów międzynarodowych prowadzi ożywioną współpracę z uniwersytetami zagranicznymi oraz placówkami zajmującymi się nauczaniem języka polskiego i promocją polskiej kultury. Aleksandra Achtelek jest często kierowana z wykładami na temat wybranych zagadnień kultury polskiej do ośrodków zagranicznych. Współpracowała m.in. z uczelniami w Rosji, USA, Chinach, Kazachstanie, Kanadzie, Brazylii, Czechach, we Włoszech, na Węgrzech i Ukrainie, wykorzystując wiedzę zdobywaną i pogłębianą w macierzystym Zakładzie.

Ze Szkołą współpracuje też najmłodsze pokolenie związane z Zakładem Teorii i Historii Kultury. Kamil Kozakowski od dwóch lat prowadzi zajęcia poświęcone wiedzy o kulturze.

Współpraca pomiędzy Zakładem Historii i Teorii Kultury a Szkołą Języka i Kultury Polskiej przebiegała także w obszarze naukowo-dydaktycznym. W 2004 roku działające przy Zakładzie Koło Naukowe Historyków Kultury uczestniczyło w międzynarodowym projekcie Szkoły. Członkowie Koła pod opieką merytoryczną Aleksandry Ahtelik uczestniczyli w cyklu międzynarodowych konferencji studenckich poświęconych roli stereotypów narodowych w kontekście dialogu kulturowego przebiegającego w granicach Unii Europejskiej. Konferencje odbyły się na Uniwersytecie Martina Lutera w Halle, na Uniwersytecie Śląskim oraz na Uniwersytecie Sorbona IV w Paryżu. Studenci kulturoznawstwa związani z Zakładem Teorii i Historii Kultury przygotowali cykl referatów, uczestniczyli w panelach dyskusyjnych oraz w warsztatach interkulturowych. Również ważnym elementem projektu było przygotowanie studenckiej konferencji naukowej na Wydziale Filologicznym UŚ. W programie ze strony polskiej uczestniczyło kilkanaście osób. Członkowie Koła Historyków Kultury nagrali ścieżkę dźwiękową do podręcznika adresowanego do osób rozpoczynających naukę języka polskiego *Miło mi panią poznać. Język polski w sytuacjach komunikacyjnych*.

W ostatnich latach studenci związani z Zakładem Teorii i Historii Kultury uczestniczyli w międzynarodowym projekcie mającym na celu budowanie mostów pomiędzy przedstawicielami kultury polskiej, niemieckiej i kazachskiej *Stereotypy, ależ nie!* Merytoryczną opiekę nad projektem sprawowała Agnieszka Tambor. Studenci kulturoznawstwa mieli okazję współpracować z cudzoziemcami należącymi do Studenckiego Koła Naukowego „Wieża Babel”, jak również nawiązać kontakty naukowe ze studentami z uczelni w Kazachstanie i Republice Federalnej Niemiec. Część ze studentów kulturoznawstwa uczestniczyła w wyprawach naukowych do Republiki Federalnej Niemiec i Kazachstanu.

Dwudziestopięcioletnia współpraca pomiędzy Zakładem Historii i Teorii Kultury a Szkołą Języka i Kultury Polskiej jest wieloaspektowa, zawiera walor naukowy i dydaktyczny, wzbogaca pracowników naukowych o możliwość pracy w grupach wielokulturowych i wieloetnicznych, co daje możliwość nie tylko doskonalenia warsztatu dydaktycznego, lecz także ciągłego weryfikowania wiedzy pozyskanej z publikacji naukowych przez kontakt z żywą praktyką kulturową.